

Elérhetőségeink:

Városi Múzeum és Fotógaléria
8400 Ajka, Szabadság tér 4. (Templomdomb)
Telefon: 88 312 612

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

Régi mesterségek nyomában
Múzeumi munkafüzet
3. osztályosoknak

ÅRENDTE SÆDELIGT ÅR 1860

OSOK

Összeállította:
Angermayer Judit
muzeológus

Kiadja:
Nagy László Városi Könyvtár és Szabadidőközpont, Ajka
2015

A munkafüzet a TÁMOP-3.2.8.B-12/1-2012-0043. projekt keretében,
az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával jött létre.

Tartalom

I. Kovács	4
II. Takács.....	6
III. Fazekas	8
IV. Kádár	10
V. Esztergályos	12
VI. Kerékgyártó.....	14
VII. Ács, asztalos	16
VIII. Varga, csizmadia, cipész.....	18
IX. Szűcs, szűrszabó	20
X. Pásztor.....	22
Dalaink, játékaik	24
Kislexikon	27

I. Kovács

Elsősorban patkókat és vasalásokat készítő fémfeldolgozó mesterember.

Régi magyar neve: vasverő

A mesterséget elődeink már a honfoglalás előtt is gyakorolták, valamint foglalkoztak vas előállításával.

- 1) Egy kovácsműhely képét látod. Milyen eszközöket, szerszámokat használt a hajdani mester?

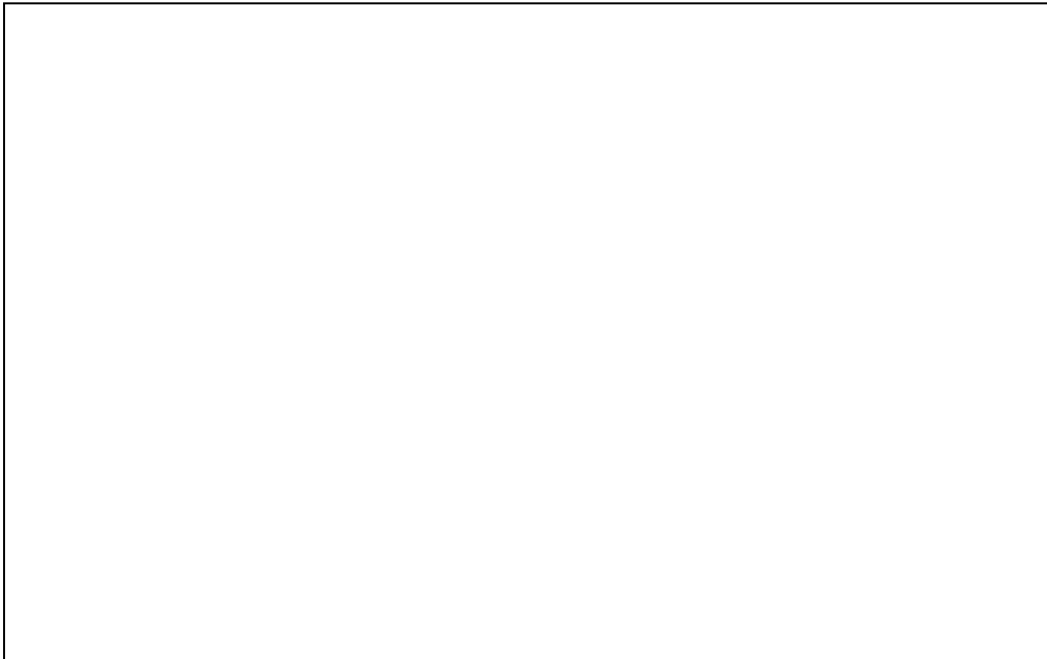

- 2) Múzeumunkban található egy jellegzetes földművelő eszköz.
a) Írd a kép alá a nevét és nevezd meg a részeit!

- b) Karikázd be azokat az alkatrészeket, melyek fémből készülnek!
c) Mire használták? _____
- 3) A tavaszi szántás kezdete sok helyen a pacsirta megszólalásához kötődött, melyet február 19-re jelzett a jeles napok időjárásjóslása. Milyen névnapot köszöntünk ekkor?
_____
- 4) Nemcsak a vetés előkészítéséhez, de a növények betakarításához is használtak fémből készült eszközöket. Rajzolj le közülük kettőt, melyek a múzeumban is láthatók!

- 5) Keress a dalaink között olyanokat, melyek a föld megműveléséhez kapcsolódnak!

II. Takács

Magyarországon a legelterjedtebb házilag termesztett textilnövény a kender. A kender, tiló, orsó, csepű, vászon, gyolcs szavaink a honfoglalás korából valók, innen tudjuk, hogy már ekkor ismerték és értettek a termesztéséhez és a feldolgozásához elődeink. A takács vászonkészítő szövőmester, aki a hozott, megfont fonalból szövetet készített.

1) Számozással állítsd sorrendbe a kenderfeldolgozás munkafolyamatát!

áztatás	szárítás	kinyűvés	vetés
gerebenezés	tilolás	fonás	motollálás
szövés	gombolyítás	mosás	felvetés

2) A kenderfeldolgozás eszközeit keresd ki a képgyűjteményből és ragaszd a megfelelő helyre, a nevük alá!

Vajon melyikük mondta az alábbi mondatokat? Húzd a megfelelő képhez!

motolla

orsó

gereben

tiloló

vetelő

rokka

„Csónakként suhanok a láncfonalak között.”

„Én megmondom, ki milyen hosszú.”

„Ha megpördülök, sodródniak rám a szálak.”

„Segítem a fonal megfonását.”

„Fogaimmal selymesre fésülöm a rostokat.”

„A karommal csattogok egy párat, és már hullik is a pozdorja.”

- 3) A kender fonallá való feldolgozása elsősorban az asszonyok feladata volt, majd a megszövését-főleg a Dunántúlon-férfi mesterek végezték.

Keress néhány példát a múzeum kiállításából!

Vászonból készült ruhanemük: _____

_____

_____

Vászonból készült lakástextilek: _____

_____

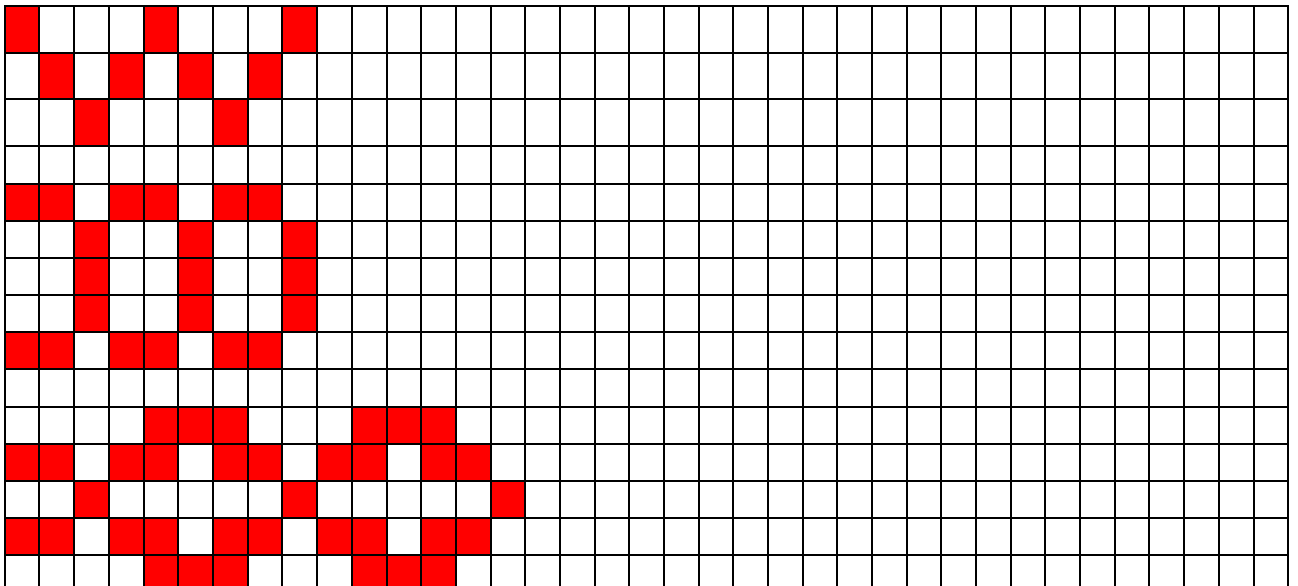
_____

Vászonból készült gazdasági textilek: _____

_____

_____

- 4) Folytasd a megkezdett takácsmintákat!

- 5) Keress kenderről szóló dalokat!

III. Fazekas

A fazekas az a mester, aki agyagból korongolt és égetett edény készítésével foglalkozik. Régészeti kutatások bizonyítják, hogy a letelepedő magyarok az előttük itt élő avarok és szláv lakosok által készített edényeket használták, majd a szlávoktól tanulták meg a gölöncsér, vagy gerencsér mesterséget.

1) A cserépedények alapanyaga: _____

2) A cserépedény készítésének menete:

1	_____
2	_____
3	_____
4	_____
5	_____
6	_____
7	_____

3) Dunántúli fazekas központok

a) Keresd meg az Ajkához legközelebb eső, ma is működő 2 fazekas központot!

_____
_____

b) Miket készítenek?

_____
_____

4) Népi kerámiáink két alapsoporra oszthatók:

- Lapos edények
- Fennálló edények

Fazékfélék

Korsófélék

Keress a fotógyűjteményből példákat és ragaszd a megfelelő csoporthoz!

5) A fazekasok sokféle tárgyat készítettek. Húzd alá a felsorolásból azokat, amelyek szerepelnek a képen is!

Miskakancsó, körtemuzsika, gyertyatartó, madársíp, persely, csigatészta-csináló, szenteltvíztartó, kályhacsempe, fésűtartó, tintatartó, kalácsütő, tarkedlisütő

6) A múzeumban is találsz egy érdekes cseréptárgyat a szőlőművelő eszközök között.
Keressd meg!

Mi a neve? _____

Mire használták? _____

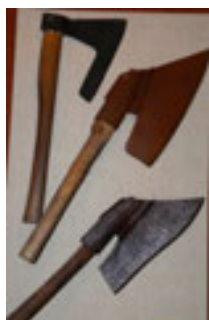
IV. Kádár, bodnár, pintér

Hordókat, kádakat, faedényeket (pl. köpülő, vödör, puttony) készítő kisiparos.
A legutóbbi időkig országosan elterjedt mesterség, mely különösen a nagy múltú történeti borvidékeken virágzott.

- 1) Egy boroshordót látunk a következő képen. Írd a kép mellé, milyen anyagokból dolgozik a kádár!

- 2) Milyen szerszámok szükségesek a faedény készítéséhez? Írd a képek alá a nevüket!
Húzd alá azokat a szerszámokat, amelyek a mi múzeumunkban is megtalálhatók!

3) Mit jelent, hogy csapra verték a hordót? A kép mellé rajzolj Te is egy hordót!

4) Nevezd meg a hozzánk legközelebbi borvidéket!

_____

5) A szőlő várható termésére az alábbi jeles napok időjárásából következtethettek a gazdák, de vajon, hogy szólnak a mondások?

Január 22. (Vince): _____

Április 24. (György): _____

Május 25. (Orbán): _____

V. Esztergályos, csutorás, kupás

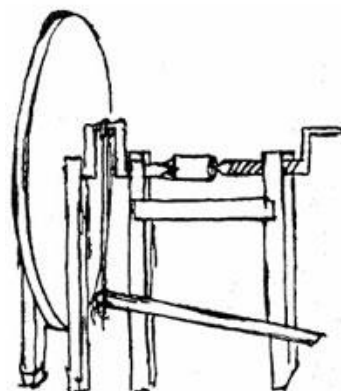
Esztergán dolgozó, fatárgyak készítésével foglalkozó mester. Ő készítette a 19. századig általánosan használt, fából készült ivó- és étkezőedényeket: fakupa, fatál, fatányér. Az esztergályozás elvét az ókori Mediterrániumban találták fel. Magyarországon az 1055-ben kelt Tihanyi Alapítólevél már említi az esztergályost.

- 1) Az esztergályos legfontosabb szerszáma:

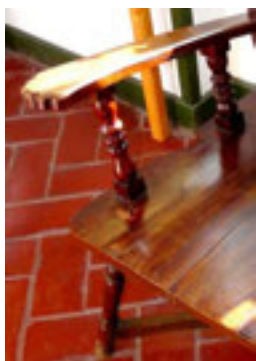
_____

Milyen mozgást végez az esztergagép?

_____

- 2) A faedények mellett *rokkát, orsót, mozsarat, bútorrészeket, csapot és csigát* is esztergáltak. Írd a megfelelő neveket a képek alá!

_____

_____

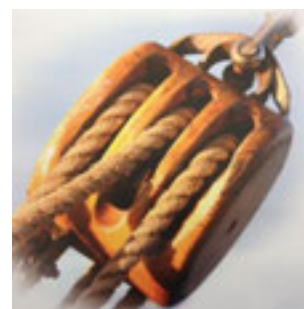
_____

_____

_____

_____

3) Csutorás mesterség

A 18-19. században a nagy hadi rendelések lendítették fel a csutora (fakulacs) készítését. Az 1700-as évek elejétől Veszprémben működött a legjelentősebb magyar csutorás cég.

a) Milyen fából készült?

---

b) Tedd sorrendbe az elkészítés menetét!

Az oldalát egy pontosan illeszkedő fakoronggal bezárja.	Kifaragják a nyakát, a kupakját, majd a lábait.
Viasszal kiöntik a belsejét.	Az oldalán vágott nyíláson keresztül kikaparják kotróvassal a belsejét.
Kiesztergályozzák a formáját.	Szájnyílást vágnak rá.

4) Pipát is készítettek az esztergályosok. Hol találsz ilyet itt nálunk?

VI. Kerékgyártó, bognár, kerekes

Szekerek, kocsik, szánok fa alkatrészeit készítő kisiparos. A kovácmesterrel együttműködve készítette a kocsikat és a szekereket, velük általában egy céhet is alkottak.

1) Milyen anyagból dolgozott a kerékgyártó? _____

2) A bognár szerszámaint keresd meg a múzeumunkban, és húzd a megfelelő helyre a nevüket!

gyalu, furkó, véső, vonókés, furdancs

Képgyűjtemény

3) A magyar kocsigyártó mesterség a késő középkortól századokon át európai híru volt.

A múzeumban látható kocsi milyen célt szolgált?

Hogyan működött?

Hol tárolták a tűzoltás felszereléseit?

Honnan származik ez a kocsi?

Mikor készült? _____

4) Keress egy dalt a dalgyűjteményünkben a kocsiról!

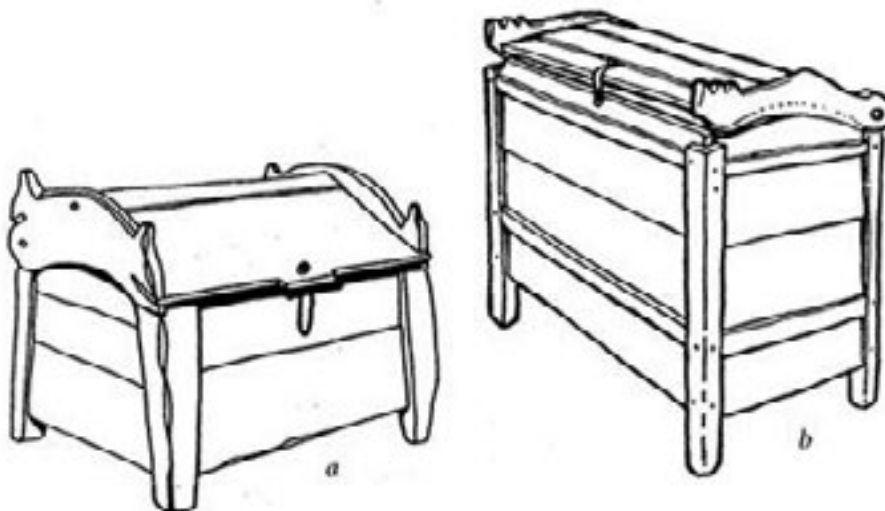
VII. Ács, asztalos

Az ács stabil fa-, illetve gerendaszerkezeteket készítő kisiparos. Az ácsmesterek a nyers faanyagot többnyire maguk dolgozták ki ácsbárddal, majd az egyes szerkezeti elemeket csapolással, vasszegek és csavarok nélkül illesztették és rögzítették.

- 1) A jellegzetes szerszámukat megtalálod a múzeumban, írd alá a nevüket!

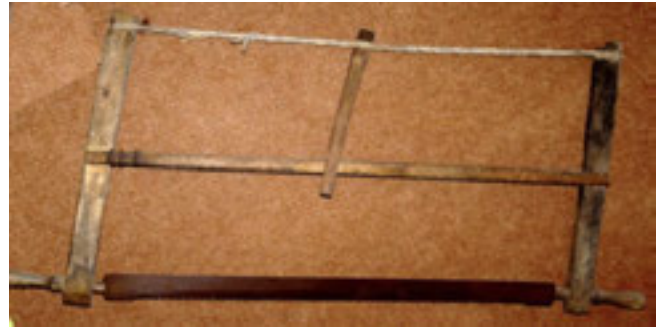

- 2) Az ácsok készítettek bútorokat is, melyek közül a legismertebb az ácsolt láda, ami eredetileg ruhás láda és koporsó volt, majd gabonátárolóként is használták. Díszítsd ki az alábbi ládákat!

Az asztalos bútorkészítő kézműves mester. Hazánkban az 1400-as évektől ismert ez az elnevezés. Az asztalosmester már fűrészelt és gyalult deszkákból dolgozott.

3) Két legismertebb szerszámát már az ókorban ismerték. Írd a nevüket a képek alá!

_____

_____

4) Csoportosítsd a felsorolt bútorokat típusaik szerint!

kamarás asztal, tálas, nyoszolya, sublót, asztalszék, dikó, szökröny, sarokpad, falifogas, gyalogszék

Ruhatároló bútor: _____

Edénytároló bútor: _____

Ülőbútor: _____

Asztal: _____

Ágy: _____

5) Fekete István bútorai közül is látunk a múzeumban néhányat. Rajzold le a kedvencedet!

VIII. Varga, csizmadia, cipész

A varga a bőr kikészítésével és egyszerűbb lábbelik készítésével foglalkozó kisiparos. Az elnevezés a finnugor eredetű, 'varr' igéből származik.

1) A képen egy régi lábbelit látsz. Mi a neve?

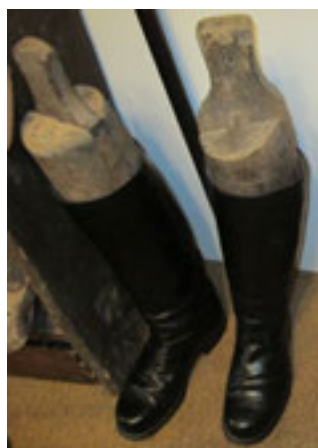

Mi volt a kapca? _____

A csizmadia a csizma készítésével és javításával foglalkozó kisiparos. A csizmadia szó török eredetű, első előfordulása 1594-ből való.

2) Mit látsz a képeken?

Milyen alapanyagokkal dolgozott a csizmadia? _____

_____

_____

_____

A cipész cipő készítésével és javításával foglalkozó kisiparos. A mesterség az 1800-as évektől ismert.

3) Milyen szerszámokat látsz a műhelyasztalon?

---

4) Mit jelent a mondás: a suszter maradjon a kaptafánál?

Mi az a kaptafa?

---

5) Egy különleges lábbelivel találkozhat a múzeumban, melyet a német nemzetiségek hoztak magukkal vidékükre. Az anyaga nem bőr, hanem fa. Melyikre gondoltunk? Keresd meg és rajzold le!

IX. Szűcs, szűrszabó

A szűcs ruházkodásra alkalmas bőrök szabásával, varrásával és kikészítésével foglalkozó mesterember. Már 1055-ben a Tihanyi Alapítólevél említi őket.

- 1) A szűcsök által készített legismertebb ruhadarab a ködmön. Milyen díszítéssel készítették?

- 2) Móra Ferenc egyik legismertebb könyvében is egy csodakődmönről ír. Melyik is ez?

- 3) A szűcsök egyéb bőr ruhadarabokat is készítettek, így subákat, bundákat és bőrmellényeket, amiket gyönyörűen díszítettek bőrrátétellel és színes selyemhímzéssel. Színezd ki az alábbi mintát!

A szűrszabó durva gyapjúposztóból kabátféle felsőruhát készítő mesterember. Az 1800-as években Magyarországnak 3 nagy szűrkészítő központja volt: Veszprém, Debrecen, Nagyvárad.

4) Milyen technikával díszítették a bakonyi szűrt, és mi jellemezte?

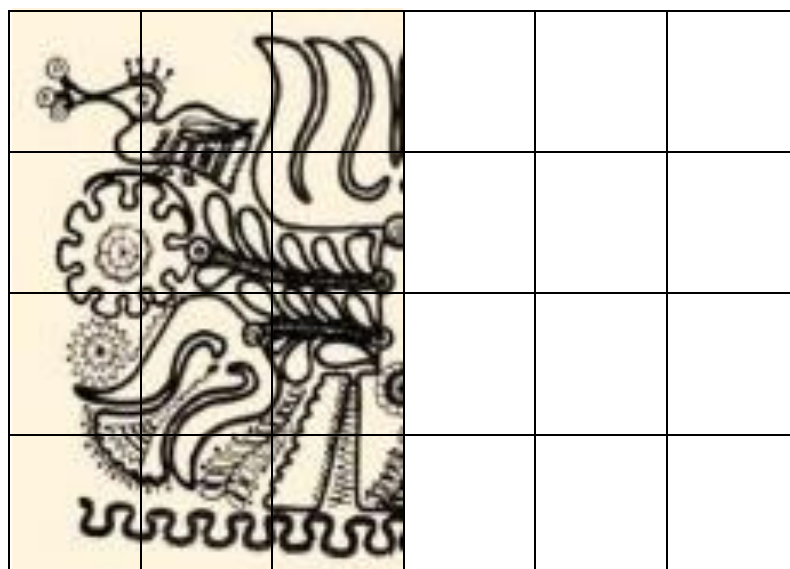

---

5) Rajzold meg a szentgáli szűr rátétes mintájának tükörképét, majd színezd ki!

X. Pásztor

A pásztorok fizetség ellenében vállalták a rájuk bízott állatok legeltetését. Általában tavasszal, Szent György napján fogadták fel őket, és ősszel Mihály, Vendel vagy Dömötör napján kapták meg fizetségüket. Elnevezésük attól függött, hogy milyen állatot őriztek.

1) Mi volt a pásztorok neve? Hogyan nevezték az állatok csoportját, amit őrzött?

_____
_____

_____
_____

_____
_____

_____
_____

2) Ragaszd a megfelelő helyre a pásztorok eszközeit, segédeit!

pásztorkészség

karikás ostor

pásztorbot

terelőkutya

kürt

csengők és kolompok

3) Mit őriztek a bakonyi kondások?

Milyen formában őrizték?

---

4) A pásztorok sok finom, de egyszerűen elkészíthető étellel táplálkoztak, mint például a slambuc. Sorolj fel néhány hasonló ételt!

---

5) „Ősz az idő Dömötör nap közeledik, a juhászok a jószágot számba veszik, egyiknek egy ürüje, másiknak egy csengőse hajtogatja alá- fele.”

Mit jelent a számbavétel?

Milyen állat az ürü, és a csengős?

---

6) Keresd a dalgyűjteményből pásztorokról szóló dalokat!

Dalaink, játékaink

85. SOKAT ARATTAM A NYÁRON

Tard, K. Gy.

So - kat a - rat - tam a nyá - ron,
 Ke - ve - set hál - tam az á - gyon,
 Hol er - dő - be, hol me - rő - be,
 Hol a tar - ló kö - ze - pé - be.

2. A kis tarló hegyek alatt
 Három legény zabot arat,
 Zabot arat a lovának,
 Szeretőt keres magának.

50. HÁROM HORDÓ

Hódmezővásárhely, P. A.

1. Há - rom hor - dó bo - rom van,
 Mind a há - rom esa - pon van,
 O - lyan é - des, mint a méz,
 Ki mit sze - ret, ar - ra néz.

2. Ha erre jársz, gyere be,
 Mindbe kóstoljál bele,
 Azután meg ölelj meg,
 Tudom, hogy nem bánod meg.

23. CIFRA SZÜRÖM

Kisbarátfalvi, H. L.

1. Cifra szűrőm Kispárom - ba - vet - tem,
 Ki - ért harmincforin - tot fi - zet - tem,
 Ha én azt a rupa - kam - ba - ke - ri - tem,
 Minden kislány - szeret ak - kor en - gem.

2. Az én habám illusztr. szoknyája,
 Részállott a harmat az aljára.
 Gyere hálá - s, vedd le a harmatot,
 Hús szivemből vedd ki a bánatot.

Szánt az ökör, recece

Tempo giusto

1. Szánt az ö - kör, re - ce - ce, es - reg - es - rög a já - rom,
 Szánt a ba - bán az a - tá - di lu - tá - ron,
 Ke - mény a föld, még az a - lo so' jár - ja,
 Min - den lény - nek, re - ce - ce, sebb a tra - ga ba - há - ja.

2. Tisza partján, sejehaj, mandulafa virágnak,
 Mandulája vízbe hullik, elázik.
 Terem még a mandulafa mandulát,
 Nagykarácson, recece, nevelik a szép edényt.

3. Tisza partján, sejehaj, jegenyefa virágnak,
 Jegenyéje vízbe hullik, elázik.
 Terem még a jegenyefa jegenyét,
 Nagyszalontán, sejehaj, nevelik a szép legényt.

(Alkalmazkodó ritmusban)

197. ÚJ A CSIZMÁM

Új a cse-mám, a szög-re van fel-a - kaszt-va,
 Sar-kan - tyú-ját be - lep - te a rosz - da.
 Osz - sze - ve-rem o - lyan be-tyár - mód-ra,
 Mind egy szál - lig le - pe-reg a rosz-da ró - la.

Új köpenyem a szög-re van felakasztva,
 Oyere babám, akaszt a nyakamba!
 Így is, úgy is itt annak a helye.
 Még az éjjel betakarlak, rózsám vele.

Fáj a kezem, föl van a nyakamba kötve,
 Elmegek a főorvos elébe.
 Kérek tőle annyi szabadságot,
 Csak annyit, hogy megöljem a babámat!

6. A JUHÁSZNAK JÓL VAN DOLGA

A ju - hász - nak jól van dol - ga,
 E - gyik domb - ról a má - sik - ra
 Te-rel - ge - ti nyá - ját, fúj - ja fu - ru - lyá - ját,
 Bú - nél - kül é - li - vi - lá - gát.

Ha megunja furulyáját,
 Előveszi bőrdudáját.
 Belefújja búját a birka bőrébe,
 Szélnek ereszti belőle.

Tej, túró az eledéle,
 Száraz kenyér van mellette,
 Vízet iszik rája, rágyújt pipájára,
 Mégis piros az orcája.

152. SZÁNT A BABÁM

Szánt a ba-bám, csi-reg-csörög sej, haj, a já - rom,
 Szánt a ba-bám, a be-ne-de-ki ha-tá - ron.
 Szá - raz a föld, hárm-as e - ke nem áll - ja,
 Szép a ba-bám, Be-ne-de-ken sej, haj, ríncs pár - ja.

Mondtam babám, ne rakd meg a sej, haj, szekeret,
 Feltöri a villanyél a kezedet.
 Fából van a villa nyele, nem másbú,
 Feltöri a tenyeredet, sej, haj, csanydul.

218. KELJ FEL, JUHÁSZ

Kelj fel, ju-hász, ne a - lud - jáll,
 El - ve - szett a cse - n - gő - s bá - rány!
 Nem a - lu - szom, csak he - ve - rek,
 Nem is i - gaz, hogy el - ve - szett,

Összejártam járásomat,
 Kibosznyai határomat,
 Mégsem találtam harmomra,
 Csak a kedves galambomra.

Én Istenem, minckérek,
 Ha a semmitől is félek.
 Száraz levél megzörrenik,
 Bennem a vér meghidegszik.

59. ÉRIK A SZÓLÓ

E - rik a szó - ló. haj - lík a vesz - szó.
 Bo - dor a le - ve - le,
 Két sze - gény le - gény szán - ta - ni men - ne,
 De nin - csem ke - nye - re.

Van vöröshagyma a tarisznyába,
 Keserű magába,
 Szőlőlegénynek, hej, a szegénynek,
 De kevés vacsora.

Zörög a kocsi, pattog a Jancsi,
 Talán értem jönnek
 Kocsira ágyam, kocsira ládám,
 Magam is felülök.

Hej, édesanyám, szerelmes dajkám,
 Tőle már elvissznek!
 Sej, édesanyám, szerelmes dajkám,
 De hamar elvissznek!

66 VIRÁGOS KENDEREM

Kászonújfalu (Csák), 1912

Grazioso, melancolico, ♩. 96

1. Vi - rá - gos ken - de - rém
 E - lá - zott a tó - ba,
 Lám még - mond - tam, ró - zám:
 Né - ménj a fo - ró - ba!

2. Elejtettem orsóm,
 Nincs aki feladja,
 Bánatos szívemet
 Ki megvigasztalja.

MIKOR GULÁSBOJTÁR VOLTAM

Lassan *Felidővigh (Tolna m.), B.B.*
 1. Mi - kor gu - lás - boj - tár volt - am,
 Nyá - jam melletti el - a - lód - tam, föl - és - mót - tem
 ép - lő - táj - ba. Egy bar - mót - tincs az ál - lá - ba.

2. Nincsen olyan híves állás,
 Mint a hontobgyi állás,
 Kétlágason van a rovás,
 Könnyen számol ott az állás.

83 KOCSI, SZEKÉR

Komlódtótfalu (Szatmár), 1921

Allegretto grazioso, ♩. 116

1. Ko - csi, sze - kér, ko - csi - szán,
 Még a ré - lén, li - bi - li - bi, lim - lom,
 lom - za - ti bom - bom, lé - szék lány.

2. Jövő télén, ha élék,
 Férjhez megyék, libilibi, lim-lom,
 lomzati bom-bom, ha élék.

3. Ha nem vésznek, maradok,
 Otthon is el-, libilibi, lim-lom,
 lomzati bom-bom, lakhatok.

137. ETTEM SZÓLÓT, MOST ÉRIK

Et - tem szó - ló - t, most é - rik, most é - rik, most é - rik.
 Vi - rá - g Er - zút most ké - rik, most ké - rik, most ké - rik.
 Ki - hű - ment a le - ve - le? Gar - zó Pis - ta ke - zé - be,
 Hej, ri - ca, ri - ca, ri - ca, hej Pis - ta te!

